

De Orgelvriend

Amsterdam, 'De Duif', Smits-orgel

Interview met Iddo van der Giessen

Hippolytushoef, Knipscheer-orgel

Lego-orgel

Uit de inhoud

Interview met Iddo van der Giessen

Iddo van der Giessen combineerde zijn universitaire studie met een conservatoriumopleiding orgel. Sinds 2017 is hij cantor-organist van de Goede Herderkerk in Rotterdam-Schiebroek. Vorig jaar verscheen zijn eerste solo-cd op het orgel van de Sint-Bavokerk in Haarlem. "Je zult een stap méér moeten zetten dan alleen mooi spelen", zegt hij in gesprek met Gerco Schaap

2

Anderhalve eeuw Knipscheer-orgel in Hippolytushoef

De aankomende restauratie en het 150-jarig bestaan van dit orgel waren voor Kors Jan Snoeij, voorzitter van de Stichting Vrienden van de Hippolytuskerk, aanleiding om eens in de archieven te duiken. Dat leverde een boeiend artikel op over zowel het orgel als de organisten die erop speelden

14

Muziekbijlage

De muziekbijlage is ditmaal een compositie van de Amsterdamse organist F.J. (Frits) Palmboom Jr. (1879-1947). Het is het eerste Interludium uit een manuscript met 50 Interludia, waarvan er twaalf zijn uitgegeven in een bundel die in dit nummer wordt besproken door Dick Sanderman

19-22

Het front van De Duif volgt een Eindhovenens model

Het front van het orgel in gebouw De Duif in Amsterdam past niet goed in het patroon van de meeste ontwerpen van orgelmaker Frans Smits. Nader onderzoek door Frans Jespers heeft aan het licht gebracht dat Smits hiervoor het vroegere orgel van de Sint Cathrien te Eindhoven als voorbeeld heeft genomen

26

Orgels in 'Lego Ideas'

Liefhebbers van Lego en creatieve geesten kunnen op het platform *Lego Ideas* hun eigen ontwerp presenteren. Wanneer een ontwerp 10.000 keer is ondersteund, bekijkt het Lego-ontwerpteam of er een officiële set van gemaakt kan worden die vervolgens in productie wordt genomen. Een prachtige kans om het Lego-orgel te promoten ...

30

EN VERDER ...

Uit de orgelwereld	2
Column 'Trouwens'	13
Nieuwe muziekkuitgaven	31
Cd-recensies	35
Wegwijzers	40

OP ONZE WEBSITE WWW.ORGELVRIEND.NL:

- Download: interview met Stephan van de Wijgert
- Audio: Stephan van de Wijgert speelt Franck in De Duif
- Video: promo cd Iddo van der Giessen

Het juninummer verschijnt op 28 mei a.s.

IN ONZE VOLGENDE NUMMERS ONDER MEER:

- Interview met Arjan Versluis
- Restauratie Witte-orgel Voorburg
- Bruckner-symfonieën op orgel
- Orgel Bonifaciuskerk Medemblik

FOTOVERANTWOORDING OMSLAG

Amsterdam De Duif en Iddo van der Giessen: Gerco Schaap
Hippolytushoef: Maarten Rog (orgelfoto.nl)
Lego-orgel: Árpád Majoros

Uit de orgelwereld

Nieuwsberichten kunnen uiterlijk 4 weken vóór publicatie worden gemeld aan de eindredactie, Postbus 5014, 3740 GA Baarn, of gemaild aan orgelvriend@ziggo.nl, zo mogelijk met kleurenafbeelding. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud en behoudt zich het recht voor om berichten te redigeren of niet op te nemen.

REDACTIE: GERCO SCHAAP

Orgelmuseum krijgt flinke subsidie

Recent kreeg het Nationaal Orgelmuseum in Elburg bericht dat een grote subsidieaanvraag bij het Kickstart Cultuurfonds is toegekend. Een enorme opsteker voor het museum in deze moeilijke tijd.

Sinds een jaar klinkt er in het Orgelmuseum geen muziek meer. Concerten zijn niet mogelijk en rondleidingen met bespelingen ook niet in de anderhalvemetersamenleving. Juist deze grote publiekstrekkingen voor het Orgelmuseum worden gemist, wat goed te merken was aan de bezoekersaantallen, die over 2020 meer dan 50% lager uitvielen dan normaal. Bij het Kickstart Cultuurfonds werd een plan ingediend om tot het einde van dit jaar op regelmatige basis online concerten te kunnen laten plaatsvinden, maar wel met een speciale invalshoek. Directeur Wilma Seijbel: "In de orgelwereld en ook elders worden al heel veel online concerten aangeboden. We wisten dat we ons een beetje zouden moeten onderscheiden om kans te maken op een subsidie. In ons plan stond beschreven dat we de vele historische instrumenten in ons museum willen laten klinken. We gaan dit steeds doen met een duiding daaromheen: een conservator die iets over het instrument vertelt of de tijd waarin het gebouwd is, extra achtergrondinformatie over de te spelen composities door de organist. Daar-

naast worden veel van de concerten uitgevoerd in samenwerking met een solist: fluit, zang of bijvoorbeeld viool." Het Kickstart Cultuurfonds meende dat zij voor de subsidieaanvraag het volledige aangevraagde bedrag van € 22.000 moest toekennen. Seijbel: "Het geeft ons opeens zoveel meer mogelijkheden om een breed publiek te laten zien wat ons museum te bieden heeft: niet alleen omdat we nu nog noodgedwongen thuis zitten, maar ook naar geïnteresseerden die graag ons museum

zouden willen bezoeken maar dat om welke reden dan ook niet (meer) kunnen. Het opent daarnaast deuren naar het buitenland; landen als Frankrijk, de Verenigde Staten, Japan tonen veel interesse in de Nederlandse orgelcultuur. Op onze Facebookpagina hebben we bijvoorbeeld al aardig wat buitenlandse volgers, en juist geluidsfragmenten die we daarop zetten worden door hen gewaardeerd. Een heus concert is natuurlijk nog even van een andere orde, het is echt reclame van formaat. Bovendien kunnen we professionele musici een fair honorarium geven, waarmee we hen ook weer helpen in deze moeilijke tijden. Het is overigens nadrukkelijk geormerkt geld: het

bedrag dat we hebben gekregen, moet aan de daadwerkelijke onkosten voor deze concerten worden uitgegeven en is geen tegemoetkoming in ons inkomstenverlies door corona."

De uitzendingen op het eigen YouTube-kanaal van het museum zijn al in april begonnen. Om de twee weken wordt een concert online geplaatst, tot het einde van het jaar, met uitzondering van de zomermaanden juli en augustus. In totaal gaat het om vijftien concerten.

Het Kickstart Cultuurfonds is een tijdelijk fonds dat in 2021 circa 20 miljoen euro te besteden heeft. Het fonds is opgericht om de culturele sector te helpen zich aan te passen

Gerco Schaap

Iddo van der Giessen: ‘Je zult een stap méér moeten zetten dan alleen mooi spelen’

Iddo van der Giessen combineerde zijn universitaire studie met een conservatoriumopleiding orgel bij Jos van der Kooy. Hij was enige tijd vervangend organist in de Westerkerk in Amsterdam, waar hij ook gelegenheid kreeg zich als concertorganist te ontplooiën. Sinds 2017 is hij cantor-organist van de Goede Herderkerk in Rotterdam-Schiebroek en is hij bezig zijn onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit Leiden af te ronden. Hij maakte een cd met trombonist Joram van Ketel (*‘Wachet auf!’*) en vorig jaar verscheen zijn eerste solo-cd met romantisch repertoire op het Müller-orgel in de Grote of Sint-Bavokerk in Haarlem. “Mijn drijfveren zijn: muziek op zo hoog mogelijk niveau spelen, alles onderzoeken wat daarmee te maken heeft en alles beluisteren wat interessant is. Maar ik wil die muziek óók dicht bij de luisteraar brengen.”

Uit wat voor gezin kom je?

Muziek speelde een grote rol in ons gezin, iedereen bespeelde wel een instrument. Het is een blijmoedig hervormd gezin en ik ben de jongste van vijf. Mijn vader is amateur-organist en ik ging altijd met hem mee het orgelbalkon op en zat naast hem tijdens de diensten. Zo ben ik zelf orgel gaan spelen. De eerste orgellessen kreeg ik in mijn basisschooltijd van mijn vader, thuis op het harmonium. In groep 8 ben ik naar Ronald de Jong gegaan, cantor-organist van de Oude Kerk in Zoetermeer, en heb met veel plezier les van hem gehad tot het eind van mijn middelbare schooltijd. Mijn doel was altijd om fatsoenlijk een dienst te kunnen begeleiden en dat niveau had ik op dat moment wel bereikt.

Maar toen ik ging studeren, bleek dat de Universiteit Leiden samenwerkt met het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Binnen je universitaire studie kun je als bijvak een uur les op je instrument krijgen en een halfuur theorieles. Zo kwam ik bij Jos van der Kooy terecht. Tijdens dat eerste jaar boorde hij meer talent aan dan ik dacht dat ik had, want mijn ontwikkeling ging ineens veel sneller dan voor die tijd. Op aanraden van Jos ben ik toen naast mijn studie aan de universiteit de volledige conservatoriumopleiding gaan volgen. Aanvankelijk dus als studie ‘erbij’ maar de laatste jaren groeide het aandeel conservatorium zodanig dat ik wel de helft van de tijd met muziek bezig ben.

VAKSTUDIE

Wat moeten de lezers zich voorstellen bij de studierichting ‘Liberal Arts & Sciences’? In het Nederlands is dit te omschrijven als ‘vrije kunsten en wetenschappen’; bij ‘Arts’ moet je in die context eigenlijk meer denken aan ‘vaardigheden’. Het idee is een brede bachelor-studie naar model

van de Amerikaanse *university colleges*. Ik heb dus ook echt op een campus gezeten met veel internationale studenten, alles Engelstalig, dus een brede, interdisciplinaire studie. Mijn hoofdrichting was ‘World Politics’, wat je kunt vertalen in ‘internationale betrekkingen’, maar ik volgde ook vakken als internationaal recht, bestuurskunde, economische vakken. Je pikt van alles iets mee zodat je niet uitsluitend op één vakgebied bezig bent. Daarna wilde ik wat meer de diepte in en ben ik aan de onderzoeksmaster Geschiedenis begonnen. Dan heb je twee jaar de tijd om je in een onderwerp te specialiseren en dat werd de politieke context van het 19e-eeuwse muzikaleven. Inmiddels heeft zich dat toegespitst op Richard Wagner en zijn geschriften. Het gaat mij als historicus vooral om de politieke context, om wat Wagner *over* de muziekwereld schreef en hoe dat werd ontvangen. Hij publiceerde theorieën over de vernieuwing van de opera en revolutionaire geschriften maar vooral ook antisemitische geschriften. Het concrete onderwerp van mijn scriptie is nu: Hoe werd zijn anti-Joodse gedachtegoed in Nederland ontvangen. Dat aspect is nog nauwelijks onderzocht. Het fascinerende is dat hij sinds de jaren 1840 al artikelen schreef waar weinig op werd gereageerd in Nederland. Zijn muziek werd wel uitgevoerd maar die geschriften bleven wat onderbelicht, totdat hij in 1869 opnieuw over antisemitisme ging schrijven en afgaf op Mendelssohn en Meyerbeer als Joodse musici uit die tijd. Mijn hypothese is dat de Nederlandse muziekwereld toen pas op Wagner ging reageren, omdat men niet wilde dat de ene muzikale grootheid de andere in een kwaad daglicht stelde. Met dat onderzoek ben ik nu bezig, door raadpleging van muziektijdschrift *Caecilia* en andere

GERCO SCHAAP

Trouwens...

Er zijn van die momenten die je je leven lang niet meer vergeet, je trouwdag, de geboorte van je kinderen, het overlijden van een dierbare. En wat minder emotioneel of verder van huis – een boeiende film, een fantastische vakantie of je eindexamen. Het orgelconcert dat ik op 6 juli 1961 in de Haarlemse Grote of St.-Bavokerk beluisterde behoort eveneens tot deze buitencategorie. Nadat op de avond ervoor Bernard Bartelink het Haarlemse orgelconcours had gewonnen, was nu het woord aan de juryleden Anton Heiller, Jeanne Demessieux en Albert de Klerk. Het is de enige keer geweest dat ik Jeanne Demessieux live heb horen spelen, zij trakteerde het publiek op de *Fantasia in f kl.t.* KV 608 van Mozart en een zinderende improvisatie. In Mozart sleepte ze je er met de haren bij, zo overtuigend heb ik het werk maar zelden gehoord. Dertig jaar later schreef Jan van Laar na het beluisteren van de opname in de NRC: “Demessieux klinkt (...) nog steeds als de

vulkaan die ze was: met haar eigenzinnige interpretatie van Mozarts Fantasia KV 608 dwingt ze nog steeds tot luisteren.”

Van het geld dat ik met een vakantiebaantje had verdiend, kocht ik kort na het concert de befaamde grammofoonplaten met de Franck-integrale vanuit de Madeleine, opgenomen in juli 1959. In 1962 bezocht ik in Parijs voor de eerste keer maar mijn hoop om Demessieux, die zojuist in de Madeleine benoemd was, nóg een keer te horen werd niet bewaarheid. Als pleister op de wonde vulde ik na het verlaten van de kerk aan de overkant bij Durand mijn collectie Franck-orgelwerken maar een beetje aan.

De Franck-werken door Jeanne Demessieux, al jaren op cd te krijgen, heb ik tientallen keren beluisterd. Ik heb de opnames omarmd en ervan gehouden. Maar ik heb ze ook verguisd en verfoeid vanwege het eigenzinnige spel en de onverwachte registraties, de hoge tempi. Soms twijfelde ik of het zo wel moest, maar op een ander moment was het voor mij de ideale Franck-uitvoering. Ik meende dat ik daarover eigenlijk wel kon oordelen want ten eerste had ik alle Franck-werken zelf gespeeld en kende ze als mijn broekzak, ten tweede had ik in de loop der jaren zo'n kleine twintig integrale uitvoeringen verzameld, gespeeld door de beste organisten op de mooiste orgels, terwijl ik geen gelegenheid onbenut liet om de werken ook live te horen. Maar paradoxaal genoeg waren de werken mij zó vertrouwd geworden en stelde ik mijn eisen zó hoog dat

onbevangen genieten er niet altijd in zat omdat het zelden meer aan mijn ideaalbeeld voldeed. Kort gezegd, al die verschillende interpretaties maakten mij steeds kritischer.

Steeds komt dan die opname van Jeanne Demessieux weer langs.

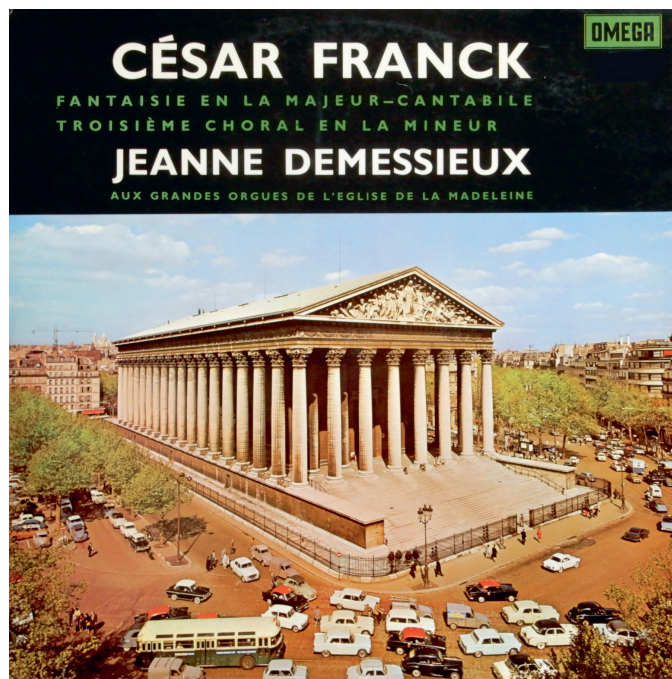
Geleidelijk is die me dierbaarder geworden dan welke ook. Ooit hoorde ik een schitterende uitvoering van de *Prière* door Jean Langlais op het Adema-orgel in de Mozes en Aäronkerk te Amsterdam. Het was van hetzelfde bovenaardse niveau als bij Jeanne Demessieux. Ik hoorde mijn leraar Albert de Klerk, Piet Kee en Marie-Claire Alain vele malen Franck vertolken, ik denk aan de sublieme opname van Louis Robilliard in Toulouse en Lyon, aan Jean Langlais op Francks eigen orgel in de Ste.-Clotilde. Ook recentere integrale door Leo van Doeselaar, Ben van Oosten of Piet van der Steen liegen er niet om. Maar of ik wil of niet, de opname in de Madeleine

uit 1959 is langzaam aan het ijkpunt geworden.

Is daar dan alles ideaal? Nee, ik denk het niet. De tempi in bijvoorbeeld de *Prélude, fugue et variation* en in de *Final* zijn me veel te hoog. Zelf ben ik de Franck-werken in mijn leven geleidelijk sneller gaan spelen, en ik ken natuurlijk de controverses omtrent het tempo bij Franck, maar ik geloof nooit dat Franck zelf zijn werken zó snel heeft uitgevoerd. Ook met de voorgeschreven registraties gaat Jeanne Demessieux nogal vrij om. Dat de standaardregistratie Fonds 8' + Hautbois 8' niet wordt gebruikt, kan Demessieux niet worden aangerekend, de Basson-Hautbois 8' stond eenvoudigweg niet op het Récit expressif gedisponeerd. Maar de in de Madeleine wel realiseerbare Voix humaine 8' + Tremblant, regelmatig door Franck gewenst, gebruikt ze niet.

Al vanaf de eerste noten vergaat je de lust je over deze zaken druk te maken. Je wordt meegesleept door een dwingend en sprankelend spel op een prachtige Cavaillé-Coll, die ten tijde van de opname misschien niet in topconditie verkeerde maar waarvan de klank weldadig was. De voordracht, soms over de top in de snelle tempi, is ongeëvenaard in het rubatospel, in cantabiliteit, fijnzinnigheid, muzikaliteit en diepgang.

Lourens Stuifbergen

Bij de muziekbijlage

Enige tijd geleden stuurde de familie Palmboom ons enkele composities toe van de Amsterdamse organist Frits Palmboom Jr. Inmiddels is er een bundel met zijn composities verschenen, die elders in dit nummer wordt besproken door Dick Sander-
man. Het Interludium I, dat wij als muziekbijlage hebben opgenomen, is niet in deze bundel opgenomen en vormt dus een mooie 'bonus'.

Kleinzoon Koos Palmboom vertelt hieronder iets over zijn grootvader.

F.J. Palmboom Jr. (Frits) werd geboren in 1879 en overleed in 1947. Hij was afkomstig uit een Amsterdamse familie en had betrekkingen in de tabakshandel en bij de Twentsche Bank. Als musicus was hij autodidact. Hij is vooral bekend geworden

als componist van kinderliedjes die voor de oorlog regelmatig op de radio werden uitgevoerd door het kinder-
koor van Jacob Hamel. Een bekende titel was 'Jarig Jetje zou tracteer-
en'. Een cantate getiteld 'Woudidylle' voor kinderkoor en solisten werd in 1923 uitgevoerd in Theater Bellevue. Daarnaast schreef hij geestelijke liederen, een Nocturne voor fluitkwartet, karakterstukken voor viool en piano, een concert voor fluit en orgel en diverse werken voor orgel, zoals de *Interludiums*, waarvan er een in dit nummer is afgedrukt.

Op het manuscript heeft de componist genoteerd: "Deze *Interludiums* zijn op het Harmonium te spelen. Echter zijn ze speciaal voor groot Orgel, om te gebruiken ter afsluiting van een rede van predikant of

voorganger bij een Godsdienstoefening, gedacht. Een groot aantal dezer *Interludiums* behoort tot het beste, dat ik geschreven heb." En verder: "Mijn verzoek aan nabestaanden is deze 50 *Interludiums* als aandenken te willen bewaren".

Deze *Interludiums*, de Nocturne voor fluitkwartet en de vioolstukken zijn verkrijgbaar bij uitgeverij Edition a Piacere (edition-a-piacere.com).

F.J. Palmboom Jr. was als organist actief bij de Vrije Gemeente te Amsterdam, in het gebouw aan de Weteringschans dat nu bekend staat als 'Paradiso'. De Vrije Gemeente werd in 1877 opgericht door de gebroeders Hugen-
holtz als een geloofs-
gemeenschap die

grote nadruk legde op de vrijheid van geloofsbeleving en zich niet wenste te binden aan kerkelijke dogma's. De geloofsgemeenschap had grote belangstelling voor spiritualiteit en mystiek en haalde haar inspiratie uitdrukkelijk ook buiten de christelijke traditie.

Door zijn omgeving werd Palmboom Jr. gekenschetst als een stille waardigheid, een bescheiden mens, die zich verre hield van te snel oordelen en die altijd bereid was om situaties of personen van een andere kant te bekijken. Dit komt tot uiting in de tekst van het lied (ook in koorzetting) 'Eén God', dat hierbij staat afgedrukt.

Eén God

*Vermeent U dengeen niet te doemen,
Die anders denkt dan gij:
Wie zijn wij blinde scheps'len, wij,
Die op onfeijl'bre kennis roemen?
Wie anders bidt, dan ons behaagt,
En anders leert, dan wij begeeren,
Wie durft 't wagen hem te weren,
Als zelfs hem God verdraagt!*

*Wat leer een ander ook verkonde,
Er is maar één gebod:
Bemin Uw naaste; Vreest Uw God;
Betracht de deugd en vliedt de zonde!*

*Wie dit belijdt en niets dan dit,
Die dient, voorwaar, geen valsche goden;
Die doet, wat Jezus heeft geboden,
Voor welk altaar hij bidt.*

*Kniel... bid, zooals Uw priesters 't willen.
Het zij slechts God ter eer!
Betracht alleen getrouw de leer,
Waarin geen onzer mag verschillen:
Het priesterkleed zij wit of zwart,
De tempels plat of spits van daken;
God slaat geen acht op zulke zaken;
Hij ziet alléén op 't hart.*

Vervolg op pagina 23.

Coll. fam. Palmboom

F.J. Palmboom Jr.

Orgels in 'Lego Ideas'

Een aantal jaren geleden besloot speelgoedreus Lego (groot geworden van kleine blokjes) de interactie te zoeken met zijn publiek. Zo werd onder meer het platform *Lego Ideas* opgezet (ideas.lego.com). Liefhebbers van dit speelgoed en creatieve geesten kunnen hier hun eigen ontwerp presenteren. Bezoekers van de website kunnen een account aanmaken en inloggen, en de ontwerpen die zij het mooist vinden ondersteunen door eenvoudig op de knop 'support' te klikken. Wanneer een ontwerp op die manier 10.000 keer is ondersteund, bekijkt het ontwerpsteam van Lego of er een officiële set van gemaakt kan worden, die vervolgens in productie wordt genomen en overal ter wereld wordt verkocht.

Op die manier zijn in de afgelopen jaren inmiddels al verschillende grotere en kleinere 'publieksontwerpen' op de markt gebracht. Bij de passie die organisten voor hun instrument aan de dag leggen, was het wachten op een moment dat orgels hun intrede op het platform zouden doen. Twee ontwerpen, een Noord-Duits barokorgel, en een orgel in 'Bach-stijl' met als minifi- guur de meester zelf, zien er – voor de

Ontwerp 'J.S. Bach & Baroque Pipe Organ' van Árpád Majoros.

Árpád Majoros

Jaap Jan Steensma

orgelliefhebber althans – veelbelovend uit. Zou het niet prachtig zijn als het orgel op deze manier eens wereldwijd gepromoot werd? Dat muziekinstrumenten van een idee kunnen uitgroeien tot echte set, bewijst de Lego-vleugel die momenteel verkrijgbaar is.

Geheel nieuw is het idee van een Lego-orgel trouwens niet. De directeur van een bekende Neder-

landse orgelmakerij liet in een gesprek op internet weten als kind ook al Lego-orgels te hebben ontworpen. Echt serieus was de aanpak van een 'certified professional', die een model bouwde van het Gray & Davison / William Hill & Son-orgel van Chester Cathedral. De set werd aanvankelijk via de souvenirwinkel van de kerk verkocht, maar is inmiddels praktisch alleen nog via veilingen verkrijgbaar.

Ook Lego zelf had al eens een orgeltje uitgebracht. De admiraal van het *Imperial Flagship* (setnr. 10210 uit 2010) beschikte in zijn kapiteinshut namelijk over een positief (foto links).

Jaap Jan Steensma

U kunt het ontwerp van Árpád Majoros ondersteunen via <http://bit.ly/legopipeorgan>. Hij heeft nog 8800 van de 10.000 benodigde 'supports' nodig.

Nieuwsgierig naar de rest van de inhoud?

Neem een (proef)abonnement
of bestel een los nummer op
www.orgelvriend.nl

Proefabonnement van
3 nummers voor
slechts € 14,50

Of neem een abonnement.
Het eerste jaar voor
€ 44,00 daarna € 60,00
(bij betaling via machtiging € 1,00 korting)

De Orgelvriend